

Gedrag in de klas, Ongewenst gedrag of.... Onbekende hulpvraag?

01-02-2020

'Zonder kennis over de achtergrond van het gedrag en van de hulpvraag van de leerling is er geen basis voor een geslaagde interventie.' (K. van Overveld)

In het onderwijs zien wij groepen met een fors percentage leerlingen met hulpvragen. Hulpvragen op het gebied van leerachterstanden, maar ook leerlingen met meer specifieke hulpvragen met betrekking tot leer- en gedragsstoornissen.

Binnen elke onderwijssetting is het wenselijk dat een kind zich geaccepteerd voelt, zich gezien voelt en zich veilig voelt. Een onderwijssetting waarin een kind succeservaringen kan opdoen en zodoende een gevoel van autonomie kan ervaren en de kans krijgt om te groeien. Wanneer een kind zich onbegrepen voelt, zich niet gezien voelt, zelf zijn omgeving niet begrijpt, zich niet veilig voelt en geen succeservaringen opdoet zal er een gevoel van onmacht ontstaan en zelfs van frustratie. Emoties die een gevolg hebben op het handelen van het kind oftewel op het gedrag dat wij zien.

Gedragsproblemen ontstaan niet zomaar, in ieder geval niet wanneer er geen sprake is van een gedragsstoornis (of persoonlijkheidsstoornis). **Gedragsproblemen** kunnen ontstaan vanuit een gevoel van onvermogen, onmacht, angst en frustratie

TOS en ongewenst gedrag

Het kind met een Taalontwikkelingsstoornis (TOS) kan zijn hulpvraag vaak niet verwoorden en laat ongewenst gedrag zien bijvoorbeeld wanneer het kind of de leerling de instructie niet heeft kunnen volgen.

Wat vaak als eerste gesignaleerd wordt in de klas is 'gedrag' en wanneer dit wordt ervaren als storend of als 'niet passend' tijdens de les of in interactie met leeftijdsgenootjes is dit 'ongewenst' gedrag. Wat hierbij vaak niet gezien wordt is de hulpvraag die getoond wordt door middel van het gedrag. Gedrag ontstaat door prikkels vanuit het kind zelf, zoals gedachten of vanuit zijn omgeving, bijvoorbeeld bij het gevoel van niet begrepen worden. Gedrag volgt op triggers die emoties oproepen en vanuit een emotie vertoon je gewenst of ongewenst gedrag. Gedrag kan internaliserend of externaliserend zijn. Vanuit een emotie kan je je terugtrekken, lichamelijke klachten ervaren en niets meer willen. Dit is internaliserend gedrag. Wanneer het kind zijn emoties niet herkent of niet kan benoemen dan zal het kind handelen. Wanneer je de uitleg niet begrepen hebt of een vraag niet snel genoeg kan beantwoorden kan het gevolg zijn dat je je schaamt of denkt 'ik weet het toch niet', dan trek je je terug.

Als leerkracht moet je daarbij oppassen dat je het internaliserende gedrag niet als gewenst gedrag gaat zien: het stille kind waarvan je er wel 10 in je klas zou willen. Dit kind kan met hulpvragen worstelen die hij niet kan verwoorden waardoor het kind of de leerling internaliserend gedrag vertoont. De clown in de klas, degene met het korte lontje, het kind dat meer om zich heen kijkt dan zijn werk doet, het kind dat anderen lastigvalt met vragen, enz. Het externaliserende gedrag wordt vaak meteen als ongewenst bestempeld. Achter dit 'ongewenste' gedrag gaat over het algemeen een hulpvraag schuil.

Leerlingen die de wereld om zich heen niet goed begrijpen en het gevoel hebben niet begrepen te worden, uiten zich in gedrag dat verzet aangeeft of juist gedrag van 'ik geef het op' en 'ze begrijpen mij toch niet'.

Veel kinderen met gedrag dat in de klas als 'ongewenst' wordt bestempeld, vertonen dit gedrag vaak vanuit onmacht en onvermogen. Vanuit het niet veilig voelen en niet geaccepteerd voelen. Voelt het kind zich gezien, wordt zijn hulpvraag gezien? 'Lastig' en 'ongewenst' gedrag van kinderen zijn veelal hulpvragen vanuit een onvoldoende communicatieve redzaamheid in de klas en in relatie met andere kinderen.

Het kind dat tijdens de instructie uit het raam gaat kijken kan misschien de uitleg niet volgen. Elke instructie is veelal een stroom aan taal. Complexe schooltaal, lange zinnen, en veel onbekende of nieuwe woorden. Vaak wordt er te snel gesproken tijdens de instructie en volgt de ene uitleg op de andere, of ontbreekt de visuele ondersteuning. Wanneer er sprake is van een trage informatieverwerking, te veel prikkels in je omgeving en een taalontwikkelingsstoornis of een taalontwikkelingsachterstand, dan haak je af. Het risico is dat er wordt er gedacht; 'zit hij weer te dromen', 'hij let weer niet op', 'hij heeft een korte spanningsboog'....

Om gedrag te begrijpen moet je teruggaan naar de bron van het gedrag.

Het gedrag is storend en ongewenst en wordt als hulpvraag van degene die voor de klas staat besproken. Wat is het gedrag dat als storend wordt ervaren in de klas? Wat kunnen wij er in de klas aan doen? Er wordt dan vaak een la opengetrokken met tips en adviezen. En ja soms helpt het ...en vaak ook maar even. Zolang er niet gekeken wordt naar de oorzaak van het gedrag zal er ook niets veranderen. Vraag je als leerkracht af; 'wat is de oorzaak van dit gedrag?'

In een kleuterklas pakt een over het algemeen altijd rustig meisje, de arm van een kleuter naast haar en zet er heel hard knijpend haar nagels in. De andere kleuter huilt van schrik. De kleuter die kneept kijkt zelf ook erg geschrokken. Zij heeft haar al een paar keer gevraagd of zij ook de emmer met klei mag. Zij beschikt over onvoldoende taal. Haar articulatie is zwak en haar vraag wordt niet begrepen. Ze heeft al een paar keer gevraagd 'kei?' 'kei?' De 'l' kan zij niet goed uitspreken

Elk kind is uniek, ook het kind in de klas met een taalontwikkelingsstoornis (TOS). Niet elk kind met TOS ondervindt dezelfde problemen en heeft dezelfde hulpvragen. Hulpvragen die veelal via het gedrag dat wij zien in de klas, aan ons duidelijk gemaakt worden.

Problemen bij een taalontwikkelingsstoornis uit zich in:

- Problemen in de communicatie met anderen
- Sociaal- emotionele problemen. Kinderen met TOS hebben vaak geen vriendjes. Hebben een negatief zelfbeeld.
- Problemen met de executieve functies. Kinderen met TOS hebben moeite met het reguleren van gedrag en het sturen van het handelen.

- Een slecht ontwikkelde TOM, 'Theory of mind'. Het kind weet niet goed wat er in hem omgaat en in anderen. Zij hebben moeite met het herkennen en benoemen van emoties.

Er zijn een aantal typen gedragsstoornissen te onderscheiden die meestal het gevolg zijn van het niet spreken of niet vloeiend spreken (Ch. Njioiktjien 2006):

- 'Acting out'. Onvrede over het niet begrepen worden en het zich niet kunnen uiten. Dit zien we dan soms terug in agressief gedrag, driftbuien en oppositioneel gedrag en het niet onder controle kunnen krijgen van het gedrag
-
- 'Flight' gedrag, het zich terugtrekken. Deze kinderen zijn zwijgzaam, er is vermijding van oogcontact en zij beperken de conversatie tot het hoognodige. Deze kinderen zijn niet ad-rem en assertief. Taalstoornissen kunnen in de puberteit leiden tot depressies en nog meer teruggetrokken gedrag. (Richman et al. 1983)
- Onvoldoende in staat tot zelfstandig handelen
- Problemen met de TOM, 'theory of mind', deze kinderen weten niet goed wat er in henzelf omgaat of in anderen.
- Problemen met de executieve functies zoals inhibitie (afleidbaarheid), de emotieregulatie, het werkgeheugen en de cognitieve flexibiliteit. Kinderen met een taalontwikkelingsstoornis kunnen niet soepel overgaan in taal van het ene onderwerp naar het andere. Er is dan sprake van een mentale rigiditeit.

Wanneer behandeling van taalstoornissen uitblijft kan dit leiden tot gedragsstoornissen (Cantwell & Baker, 1985)

Een afwijkende taalontwikkeling kan op twee manieren tot ongewenst gedrag en gedragsstoornissen leiden. Zo kunnen stoornissen in het taalbegrip leiden tot misverstanden bij het kind en in het contact met de ander. Er kunnen ook problemen ontstaan omdat de innerlijke taal onvoldoende ontwikkeld is. Hier zal de gehele gedragscontrole onder lijden met inbegrip van de handelingen oftewel de executieve functies. Innerlijke taal stuurt immers het denken en het handelen aan. Charles Njioiktjien (2006) geeft aan dat zelfs een gedrags' stoornis' bij een kind met een taalstoornis helemaal niet zeldzaam is.

"Men moet altijd de mogelijkheid van een taalstoornis overwegen bij een kind met een gedragsstoornis, want een taalstoornis kan aanzienlijk bijdragen aan een psychopathologische ontwikkeling en behandeling van de taalstoornis kan de gedragsstoornis doen verminderen. In zulke gevallen zijn taaltests niet overbodig".

Taal heb je nodig om jezelf te reguleren en om jezelf en anderen te begrijpen.

Wanneer de taalontwikkeling stagneert of grote achterstanden laat zien en wanneer er sprake is van een 'taalontwikkelingsstoornis' zal het kind vanuit onmacht en frustratie ongewenst gedrag vertonen. Internaliserend of externaliserend. Wat het kind nodig heeft is een volwassene die de hulpvraag signaleert en niet alleen het gedrag. Ga in gesprek met de leerling, ga samen opzoek naar de oorsprong van het gedrag. Welke emotie voel je bij het gedrag dat wij zien?

Waar voel je de emotie in je lichaam? Wat vind jij moeilijk? Leer het kind wat frustratie en onmacht is, help het kind met het herkennen van de hulpvraag. Waar en wanneer ontstond het gedrag en hoe kan ik je helpen? Leerlingen met TOS hebben ondersteuning nodig bij de ontwikkeling van de executieve functies via innerlijke taal. Denk hierbij bijvoorbeeld aan 'modeling', 'voordoen', 'samendoen' en uiteindelijk het 'alleen doen'.

Bernadette Sanders,

Orthopedagoog Smartonderwijs

Auteur van: 'Taalontwikkelingsstoornissen in de klas praktische tips en adviezen' (Uitgeverij Lannoo, 2017) 'Taalontwikkelingsstoornissen in de klas in het voortgezet onderwijs en het mbo' (Uitgeverij Lannoo 2019)

Literatuur

Njiokiktjien C., (2006) *De relatie tussen taalstoornissen en gedragsstoornissen: psychologische en neuro-psychiatrische inzichten. Logopedie en Foniatrie (2006) 78:78-85*

Richman N., J. Stevenson, P. Graham, (1983) *The relationship between language, development and behaviour. In M.W. Schmidt & H. Remschmidt (eds) Epidemiological approaches in child psychiatry. II. New York: Thieme-Stratton.*

Baker D.P. & L. Cantwell, (1985) *Psychiatric and learning disorders in children with speech and language disorders: a critical review. In KD Gadow (ed) Advances in learning and behavior disabilities. Vol. 1. Greenwich, CT: JAI Press*

Overveld K. van. (2014) *Groepsplan gedrag. Uitgeverij Pica*